

«הַתְּמָאָה יָם»

(קטעי-ספור על חיל המתנדבים הארץ-ישראלי)

חבל על דאבדוין! חיל המתנדבים האיי הלך ואיננו עוד! טרם הגיעה שעתו של ההיסטוריון הצבאי להעלות פרטים מלאים על ארגונו הפנימי של חיל זה, ועל מעשי-הגבורה שהיו נופלים בחלקו, אילו היה קם במלוא שיעור קומתו.

אך אין זה מוקדם מדי בשבילי לספר מקצת דברים על הפלוגה הראשונה (הירושלמית) של ח.מ.א., כל עוד שמורים הדברים בזכרוני. איני עוסק באחותנו פלוגה מס' 3 הירושלמית ולא בבנות-משפחתנו, הפלוגות מתלאכיב וחיפה, ולא חס-וחלילה מתוך שאני בא למעט דמותן או להקל בהישגיהן, אלא פשוט מתוך שאני רוצה להשאיר מקום לחברי הפלוגות הנ"ל שיבואו לתאר בעצמם את מעשי הגבורה ואת ההישגים של פלוגותיהם.

פלוגה מספר 1 קמה מיד לאחר מערכת דונקירק כאשר היה המצב שחור משחור. לאחר שאיטליה נכנסה למלחמה היה המצב הצבאי במזרח התיכון תלוי על בלימה, והפלישה לאנגליה נראתה ודאית. ואם יכלו להקים את משמר-הארץ באנגליה, מדוע אין להקים כוח בדומה לו בארץ-ישראל? הדבר יכול לשמש, לפחות, עידוד-מה – אם נהיה מאורגנים בחבורה. רבים מאתנו היה להם נסיון צבאי עוד ממלחמת העולם האחרונה, ואנו הרגשנו צורך לעשות «משהו» – במקום לעמוד מן הצד כהולכי-כסל.

מתחילה נתקבלו לפלוגה רק נתינים בריטיים. רוב חבריה היו פקידים, ממשלתיים, ואתדים מאנשי העסקים בירושלים. ברור, כי לא היו לנו לא תלבושת אחידה ולא נשק הגון, מלבד כמה אקדחים משלנו. אך דבר זה לא מנע אותנו מלהופיע יום-יום בביה"ס לאימונים של המשטרה על הר הצופים. שם ערכנו אימונים על הכיכר הרחבה. למדנו שוב לירות ברובה ובאקדח, ופתחו לפנינו פתח צר בהלכות המסובכות של מקלע הלואיס. אותם המדריכים, סרגינטיים מן המשטרה הבריטית, היו מורים כהלכה. היו מאמנים אותנו בשעות חופשתם, אחרי שסיימו את תפקידי-ההדרכה הסדירים שלהם. לא נשכח לעולם מה אנו חייבים להם על כך!

ודאי, קהל משונה היינו בעיני המדריכים שלנו. רובנו כבר בגיל העמידה, ויהתפקות-התוליות שלנו כמעט שנשמעה לאוזן בשעה שעשינו «אחור פנה!». היו מאתנו עיורים-למחצה, ואחרים חרשים-למחצה. ואף בעלי האזנים הקשובות ביותר התקשו לרדת לסוף דעתו של הסרגינטי-המדריך כאשר צווח מעברו השני של מגרש-האימונים: «פלוגה הררומס!! שעה זו היינו מציצים בוויית עינינו לעבר הטוראי מקפרסון, המזכיר הראשי – של ממשלת איי, ועוקבים אחרי מעשיו. ומה שעשה הוא עשינו כולנו. הרי לא יתכן כי מזכיר ראשי יהיה בטועים.

היה זה מחזה מרהיב עין לראות את חברי «המועצה הממשלתית המוציאה לפועל» עוסקים בתרגילי סדר. הטוראי מקפרסון, הטוראי פינצ'רלד, והטוראי סנדפורד, אחרי בוקר מעייף במשרדי הממשלה, מילאו בשעות אחרי-הצהריים את חובותיהם כאזרחים

רגילים. אך לנו, בנייתמותה פשוטים, שנעשינו מפקדי-מחלקות גרמה נוכחותו של המזכיר הראשי באחת הקבוצות מבוכה הגונה לעתים. אך במעט טקט משני הצדדים נעשה היפורך היוצרות פחות מסובך מכפי שאפשר היה לחשוש. כמטווח הייתי פונה אל הטוראי מקפרסון כזו הלשון: «חושבני, אדוני, כי הגיע תורך לירוח»; והוא היה עונה: «תודה, אדוני».

אחר כך נמסרנו לרשות הצבא, והעברנו את האוסף המגוון של הרובים הישנים-נושנים שלנו אל «קסרקטיני אלנבי». להלכה צריכים היינו לקבל את אימונינו עיי סרגינטים של הצבא הסדיר, אבל החילופים המתמידים של יחידות-הצבא הפכו למעשה את האימונים האלה למשהו מיגע ומעצבן בשל החזרות שהיה כל מדריך חדש חוזר על התרגילים, עד שנאלצנו לפנות יותר ויותר לכוחות מדריכים עצמיים.

אף על פי שמפקדי-מחוז צבאיים, שבאו בזה אחר זה, גילו לנו את דעותיהם השונות על התפקיד הצטוי לנו במקרה פלישה, אנו לא היינו בטוחים אף פעם אם תפקידנו יהיה צבאי או משטרתי. תפקידנו היה, לאמיתו של דבר, לא זה ולא זה; אך אנו לקחנו לעצמנו זמן רב את משמר הארץ באנגליה לרוגמה, והעלמנו עין מכך, שהמשטרה הבריטית באיי, הממוכנת ומאומנת ככל סוגי הנשק, היא הנושאת בתפקיד של פלגות מחץ נעות מקומיות, התפקיד שלמענו נוצר משמר-הארץ באנגליה.

במידה שפחתה אימת הפלישה המידית מצד איטליה - ב-1941 - קטן והלך בהדרגה מספר החברים הבריטיים ב.ח.מ.א. אז הוחלט להרשות את הכניסה ל.ח.מ.א. אף לבני הארץ - תחילה רק לפקידים ממשלתיים, ואחרי כן לכל מתנדב. רוב הטירונים החדשים היו יהודים, אבל היו ביניהם גם כמה ערבים, ארמנים וכמה טירונים כריטיים חדשים. למעשה, הטירונים רבו כל כך שהוקמה פלוגה חדשה בירושלים - פלוגה מס' 3 (פלוגה מס' 2 כבר התקיימה בחיפה, ופלוגה מס' 4 הוקמה אחרי כן בתל-אביב).

פלוגה מס' 1 שימשה מועדון טוב, בהנהלתו הסובלנית של המפקד, ובה הוסחו לצדן בעיות גזע, דת ולאומיות. פקידים בריטיים שירתו בה כטוראים תחת פיקודם של סמלים ארץ-ישראליים; היו בה סמלים יהודים שפיקודיהם ערבים, ופיקודים יהודים לסמלים ארמנים.

היינו רבי-נסיון בכל השטחים. אחדים מאתנו היו קצינים או סמלים במלחמת העולם האחרונה; אחרים, בתוכם מפקדנו וסגנו, היו קצינים מוסמכים בכוחות-הגנה של מושבות שונות, פלוני ואלמוני שירתו פעם בצי; אחרים היו בנעוריהם צופים וידעו ללמד אותנו כמה כללים בהלכות-מארב והשימוש הנכון במחסה. רבים וכן שלמים נמנו לפנים עם «השוטרים המוססים» ואחדים היו קלעים ממדרגה ראשונה. לגבי הצעירים יותר היתה עוד בעיה - אם לא מוטב להם להתגייס לצבא. בסופו של דבר, נתגייסו לא מעטים. מאחר שהיינו עשירי-נסיון במידה כזו, מה הפלא - אם ההדרכה שניחנה על ידי הקצינים והסמלים למחלקותיהם וכיתותיהם השונות היתה שונה פה ושם במידה ניכרת. אלה ביססו את תכניות האימונים שלהם על פי הזכרון מאימוני חיל-הרגלים במלחמת הבורים; ואלה ניסו להגשים בפועל מה שקראו בספרי-לימוד אחרונים שבאחרונים על הטקטיקה הקשיחה של אנשי הקומנדרו.

עם ספרי-לימוד שהגיעו מאנגליה לתוך שורותינו בכמויות שנדלו והלכו, באה גם

מידת-קבע באימונים שלנו. הלהיך זה נסתייע בעיקר על ידי הקורסים שנערכו ע"י הצבא לקציני ה.מ.א. ולסמליו בטרפנד, בנובמבר 1941 ובאפריל 1942. היה מיגע מאוד, אבל גם מבדה, ללמוד מעשי-מרכבה של טיפול בכלי הנשק החדשים ביותר של הצבא וארץ התכנית הטקטית של המלחמה בנחיתת חיל מוטס-אויב. (היה זה מיד אחרי שהגרמנים נחתו בכרתים בעזרת חיל-מוטס). אימנו אותנו קמעה אפילו במלחמת כידונים.

כאשר חזרנו לירושלים היינו דרוכים כולנו להעניק את כל הרעיונות האלה הלכה למעשה למחלקותינו המסכנות. כמה פעמים בלשו את «חורשת תלפיות» בבדיקה אחרי צנחני האויב! תכופות היינו מתפזרים בעת מצעדי-ההקשחה, לקול משרוקית המודיעה לנו על הופעה דמיונית של מטוסי-צלילה גרמניים מעל לראשינו!

ערכנו אפילו תמרוני לילה עד לתחנה, לאורך מסלל-הכרזל ירושלים-לוד. יריבינו היו אנשי-קומנדו אוסטרליים. (ראויים היו לבחור לעצמם יריבים ממשיים יותר!) שהוטל עליהם לפוצץ את בניני התחנה. אותו לילה הייתי מפקד המחלקה המגינה על התחנה. ונתפסתי כל כך למראה הזיקוקים (הרימונים כביכול) שהוטלו על ידי אנשי הקומנדו, עד כי שנינו, סרג'נט-המחלקה ואני בכבודי ובעצמי, שכחנו לתפוס מחסה, ושנינו הוכרזו על ידי שופטים כהרוגים סמוך אחרי חצות. אכן, זוהי הנחמה הגדולה שבתמרונים: נתנת לך הזדמנות שניה, ואתה יכול ללמוד משגיאותיך הקודמות.

איני יכול לספר הרבה על המחלקות האחרות שבפלוגתנו; אין ספק שלכל אחת מהן פרשת-עלילה משלה. ולא כל שכן למחלקתנו מזרת-האימים, מחלקה מס' 3. כמה יפה זוכרים אנו אותו לילה, כשצעדנו דרך השדות החרושים ממזרח לרמלה; הלילה היה שחור משחור ואנו התנהלנו על פני הרים וגבעות בעזרת המצפן בלבד. ובאותו לילה נעלם חברנו הטוראי קריצ'לי בצנעה - לתוך באר עזובה. היתה זו מלאכה נאה עד שעלה בידינו להעלותו בשלום.

שוב, אותה צעידה מסביב לעיר, לעתים מאה מטרים ריצה ומאה מטרים הליכה רגילה. סרג'נט סטראטי (בחיינו הפרטיים - מנהל מס ההכנסה), האחראי למאסף, היה נותן קולו, באם חזק, בשיר דיגיט-הוולגה (בשפה הרוסית ובמבטא סקוטי). לתמהונם של חושבי קטמון המפוכחים ומיושבים בדעתם.

תמיד נזכור את מק-קארנו המסכן, הבלשן וקצין-הקדטים המזהיר, שמת אחרי כן בכאר-שבע מהתקפת המעי-העיר, שעבר את כל חבריו הטוראים במירוץ-שדה. אף על פי שנאלץ בשעת מעשה להחזיק את מכנסיו בידו האחת, מאחר שכתפיותיו נקרעו. או את הסרג'נט גור הקשיש, אשר במטווח שאל את משקפיו של הטוראי שימל, אחד הקלעים המצוינים שלנו, מתוך תקוה שבזכות המשקפים ייצי גם הוא לפגיעות טובות. או אותו מתנדב אלמוני-מחוצץ במחלקתנו שנשאל מה יעשה, למשל, אם יקרב פטרול-אויב אל כיתתו בהיותה כמשמר-חוץ, והוא ענה: «אמנה את מספרם, אדוני, ואם אווכה שמספרם עולה על מספרנו - אסוגה ליה».

עבר זמן רב עד שקיבלנו את כל ציודנו; זכות הבכורה ניתנה ליחידות אחרות שהיו בשירות פעיל יותר. וכאשר ניתן לנו הציוד, לא תמיד התאים לנו. פעם נעכבנו חדשים אחדים על ידי מחלקת-ההספקה ששלחה לנו משלוח של רצועות-הבד הימניות של

החגור בלי שתשלח גם את השמאליות.

אך מה גדול היה היום בו קיבלנו את דגשק האבטומטי שלנו! במשך שנתיים התאמנו בשימוש בנשק אבטומטי עד שהוא נראה לנו כבר כדבר שבאגדה. התעלמנו מן העובדה שכלי הנשק שקיבלנו היו כבדים ביותר, מטוג מיושן, ושונים בהחלט מאלה שהתאמנו בהם; הרגשנו את עצמנו יכולים לעמוד סוף-סוף בקרב, בפני כל מספר של יחידות-פנצ'ר גרמניות.

למעשה, אם היינו קרובים אי-פעם להשתמש בנשק האבטומטי, היתה זאת בשעת הקרבות בסוריה, כאשר שימשנו כיחידות הגנה אנטי-מטוטית על גגו של בנין חשוב מאוד בירושלים. כמה אירונים היינו מפילים, אילו באו להתקיף את העיר! למזלנו, לא באו. האימונים בנשק אבטומטי, כל כמה שנמשכו, הסבו לנו קורת-רוח מרובה. התחמושת שלנו מונחת היתה בחדר אמבטיה באחת הקומות העליונות של בית-מלון מקומי; ובמזג-אוויר טוב היינו עורכים את התרגילים שלנו על הגג. שם היה גם מזנון של הנאפי, - כשביל החיילים שעבדו בבנין, נעים היה לקבל על הגג בגרוש אחד אותה הלימונדה שעלתה 10 גרוש למטה במלון.

השבועות לפני קרב אל-עלמין היו מתוחים מאוד. תכניות של פינוי ריחפו באויר, אך העובדה שכולנו היינו קשורים ל-ח.מ.א. הקלה עלינו במקצת. לנו, לפחות, היה מה לעשות. אנו לא יכולנו לברוח.

אך ארץ-ישראל יצאה בשלום. דומה, כל המלחמה במזרח התיכון תוכנה בעיקרה כך, שאיי תשאר מבצר מרכזי. כרתים נכבשה, עיראק בלהבות, בסוריה קרבות, למצרים פלשו; ארץ-ישראל לכבד נשארה בלתי נפגעת. זו הפעם הראשונה בהיסטוריה שאיי לא היתה מסדרון לצבאות טולשים. זה היה נפלא בשביל תושבי הארץ, אך מאכזב קמעה למתנדבים וקופי-הקומה של הפלוגה מס' 1 של ח.מ.א. אנו השתתפנו בתהליכות חגיגיות לכבוד הנצחונות שהושגו על ידי חיילות אחרים. אנו צחצחנו את כפתורינו בהקסדה יתירה, אך רוחנו נפלה כאשר מצאנו עצמנו צועדים «מאחורי» ה-א.ט.ס. הן היו חיילות תומן; -אנו- רק צבאות-אחר-הצהרים של הוד מלכותו.

עסקנו ועסקנו באימונים. הקצינים השתדלו לעודד את רוחם של האנשים על ידי שהכניסו חידושים מחידושים שונים. היה לנו יום אימונים מעודד בעמק יריחו, בשיתוף עם הצבא והמשטרה, בחסותו של המפקד הצבאי של האיזור בעל מרץ בלתי-רגיל, שהאמין באמת כי אנו עוד נהיה לו לתועלת בצורה זו ואחרת. אך אפילו עד קץ האימונים היה קשה לשכנע את מתנדבינו המרוגזים שלא יפתחו בויכוח עם שופטי-התרגילים בעת שקבע כי הם נפלו חלל בהתקפת-גבורה על עמדה בלתי חדירה, כשדה הפתוח, לאור היום.

ברם, אימונים לאין קץ מובילים למדרון. השתדלנו ליערוך את אימונינו בצורה ריאליסטית ככל האפשר. לאכזבו של קורמורל מיציניק היה בית בתלפיות, והוא השאילו לנו באדיבותו לצרכי אימון בקרבות-בית. זרקנו רימוני-סרק דרך חלון המטבח, דקרנו בכידונים צלפי-אויב מאחורי הספה, בשעה שבעל הבית שלנו שכב במטה, אחוז הצטננות קשה. ואפילו דבר זה לא הלהיבנו עוד. העדר האנשים במפקד בא מתוך סיבות שנעשו דמיוניות מפעם לפעם. מתנדב אחד סיפר, למשל, כי אשתו לקחה בהצטננות קשה והוא

הרגיש שמחובתו להשאר בבית על ידה, כדי שלא תשתעמם לברה. את הסאה הגדישו משמרות-הלילה ב"קסרקטיני אלגבי" בעקב גניבת סדינים אחדים מהמחסן של פלוגתנו. לכתחילה היה בכך אימון טוב, אך בסופו של דבר נסתאב גם זה כדבעי.

אחר-כך נתמוטטה איטליה ונפתח מחדש הים התיכון, והנסיעה לחופשה לאנגליה נעשתה ל"פקידים בריטיים ענין של ממש. כתוצאה מכך, נמצאו באמצע ספטמבר רוב קציניה של פלוגה מס' 1 על סיפון אניה אחת. ובעוד הם באנגליה, שמעו, כי הצבא שלהם פורק. חדשות אלו עשו רושם על העתונות הבריטית.

אתא שלום בירושלים! וחיל מתנדבים ארץ-ישראלי אינו קיים עוד. הכל קיוו, כי כן יעלה במהרה גם בגורלו של הצבא הבריטי כולו.

לוציוס אַקְוִילִיוס פֶּאוֹלוֹס, קונסול רומאי שנבחר לנהל את המלחמה עם המקדונים בשנת 168 לפסה"ג, יצא מבית הסינט אל אספת-עם רומאית ופנה אל הנאספים בזו הלשון:

„בכל חוג של אנשים ואף מסביב לכל שולחן-סעודה מצויים בני-אדם הגוהגים צבאות למקדוניה, היודעים היכן ראוי להציב את המתנה, איזה עמדות צריכים החיילים לתפוס, מתי ודרך איזה מעברים יש לתורו לאוחו חבל-ארץ, היכן להקים את מחסני המלאי, כיצד להעביר צידה ביבשה ובים, מתי להתקיף את האויב ומתי לנוח ולשקוט. הללו לא רק שהם קובעים מה המעשה העדיף-מכל שיש לעשותו, אלא, שאם יעשה דבר מן הדברים לא כפי שהזרזי הם, — הרי הם קמים לקסרג על הקונסול, כאילו הוא עומד לדין בפניהם. דבר זה הוא רעה-חלולה לאלה שבידם הנהלת הענינים, כיון שלא כל אדם יכול לצאת תוצין מול דיבורים הפוגעים בשמו הטוב באותה התמדה והקיפוח של דעה בה עמד פאביוס, בהעדיפו שהבריות במשונחם יקלו בכשרון-המעשה שלו ובלבד שלא לגרום נזק לעניני הציבור ואפילו עקב זאת יתלך שמו לפניו.

„אין אני מאלה הסבורים שלעולם אין המפקדים צריכים לקבל עצה; נהפוך הוא: הייתי אומר כי אותו אדם המחשב כל מעשה לפי מידת כוח השיפוט שלו בלבד הוא יהיר יותר משהוא חכם. מה אני סבור, אפוא? דעתי היא שאת העצה למפקדים צריכים לעוץ בעיקר אנשים הנודעים בכשרונם, אלה המצמיינים באופן מיוחד באמנות המלחמה ואשר למדו מן הנסיון; אחריהם — אלה המצויים במקום המעשה, הרואים את הארץ ואת האויב, הרואים את היתרונות הנובעים ממסיכות-הדברים והשותפים לסכנה, כנוסעים באניה אחת.

„משום כך, אם יש מי שרואה עצמו ברי-סמך לעוץ עצה בענין המלחמה שאני עומד לנהל אותה, עצה העלולה להצמיח טובה לציבור, אל נא ימנע את עזרתו מן המדינה, כי אם יקום ויבוא נא אתי למקדוניה! הוא יקבל מןי ספינה, סוס, אוהל; אפילו הוצאות-המסע ימולקו לו. אך אם סבור הוא כי יש בכך מירדה רבה מדי והוא מעדיף את מנוחתה של העיר על עמלה של המלחמה, אנא, אלי-נא ימול, בעודו ביבשה, הפקיד של קברניט. העיר עצמה מעניקה שפע של נושאים לשיחה; מוטב כי יכבוש את יצר השיח שבו ויהי נא סמוך ובטוח כי אנו לא נפנה לשום עצה וולתי לאותן שחחרקמנה בתוך מחננו פנימה“.